

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ผลที่เกิดขึ้นเกิดจากกลยุทธ์การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 7 ในประเทศไทยได้เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก (economic growth) โดยไม่ได้คำนึงถึงวิธีการที่จะทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกระจายไปยังผู้ยากไร้ในชนบท สมมติฐานทางวิชาการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามแนวคิดของทฤษฎี trickle-down theory มีสาระสำคัญว่า ถ้าอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเพิ่มขึ้น จะเกิดผลแพร่ขยาย (spread effects) ทำให้ความยากจนในชนบทน้อยลงโดยอัตโนมัติ การยอมรับสมมติฐานเช่นนี้มีผลทำให้รัฐบาลในแต่ละชุดที่ผ่านมาเน้นการลงทุนขั้นพื้นฐานในรูปแบบต่างๆ ในเขตเมืองหรือในเขตที่เจริญและละเลยภาคชนบทไปเป็นเวลานาน ในเมื่อผลการแพร่ขยายจากเมืองสู่ชนบทมีน้อยและผลการดุดกกลับ (backwards effects) จากชนบทสู่เมืองมีมากกว่า ความยากจนในชนบทจึงเป็นปัญหาที่เรื้อรังเป็นดินพอกหางหมูมาจนกระทั่งทุกวันนี้ (ประพันธ์ เศวदनันท์, 2520:145-147)

ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นเกษตรกรต้องประสบกับความยากจน ยิ่งพัฒนายิ่งทำให้เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวย และเกษตรกรซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อยเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบในแง่ลบจากการพัฒนามากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากมีอำนาจในการต่อรองต่ำ ทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ประกอบกับประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรอยู่ในระดับต่ำ ผลตอบแทนจากการลงทุนต่ำ ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรเหล่านี้ตกอยู่ในวงจรแห่งความเลวร้าย (vicious circle) อย่างต่อเนื่อง (รังสรรค์ ปิติปัญญา, 2538:161) เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากความยากจน ได้มีการพัฒนาวิธีการและแนวความคิดทางด้านสหกรณ์ขึ้นมา เพราะหลักการที่สำคัญของสหกรณ์ก็คือ การร่วมมือกัน ช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นการรวมประโยชน์จากความรู้สึกร่วมกันและการมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสมาชิกกับประโยชน์จากความประหยัดอันเนื่องมาจากขนาดของธุรกิจหรือที่เรียกว่า economy of scale เข้าด้วยกัน (รังสรรค์ ปิติปัญญา, 2531:103-104) โดยแก่นแท้แล้ว สหกรณ์เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ โดยในด้านเศรษฐกิจ สหกรณ์สามารถรักษาเสถียรภาพและตรึงราคาสินค้าและบริการ ตลอดจนลดระดับราคา

สินค้าบริโภคในตลาด ขณะเดียวกันยังช่วยยกระดับราคาสินค้าผลิตผลการเกษตรให้สูงขึ้นเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและการกระจายรายได้ได้อย่างเป็นธรรมและถาวร โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและควบคุมธุรกิจนั้นนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนในด้านสังคม สหกรณ์มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ส่งเสริมเสรีภาพและประชาธิปไตย ความสามัคคีและสันติสุขในสังคม ส่งเสริมคุณค่าของมนุษยชาติในเรื่องการประหยัดอดออม ซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และการรักษาประโยชน์ส่วนรวม มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน (สะอาด แก้วเกษ, 2533:48-52)

จะเห็นได้ว่าสหกรณ์การเกษตรมีลักษณะเป็นองค์การทางเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาศัยการช่วยตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกัน และเป็นวิธีการดำเนินงานที่จะนำไปสู่การยกฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของสมาชิกและครอบครัว สหกรณ์จึงได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “องค์การช่วยตนเองทางเศรษฐกิจ” (เถลิง อารังนาวาสวัสดิ์, 2526:30) อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานของสหกรณ์ จากการตรวจสอบเบื้องต้นพบว่า ธุรกิจที่สมาชิกมีส่วนร่วมกับสหกรณ์มากที่สุดคือ ธุรกิจธนกิจหรือเครดิต ส่วนธุรกิจอื่นๆ คือ ธุรกิจรวมกันซื้อ ธุรกิจรวมกันขาย ธุรกิจบริการ และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นหลักการ และอุดมการณ์สำคัญส่วนหนึ่งของสหกรณ์ เช่น การฝึกอบรม การส่งเสริมอาชีพ สมาชิกยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร จึงเป็นมูลเหตุจูงใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องนี้ขึ้น เพื่อจะได้ทราบถึงการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของสมาชิกกับการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร ทั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดตรัง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาวิธีการและลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรที่มีต่อการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของสมาชิกจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตร

2.2 ศึกษาถึงปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการร่วมรับประโยชน์ และปัจจัยทางจิตวิทยาด้านความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์

2.3 ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การร่วมรับประโยชน์ และปัจจัยทางจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ระหว่างสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบครบวงจรกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบไม่ครบวงจร

2.4 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคม กับระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก และการร่วมรับประโยชน์ในแต่ละลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

3. สมมุติฐานการวิจัย

3.1 ปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคมเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การร่วมรับประโยชน์ ได้มากหรือน้อย

3.2 สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบครบวงจร จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การร่วมรับประโยชน์มากกว่าสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบไม่ครบวงจร

3.3 ปัจจัยด้านกายภาพและเศรษฐกิจสังคมมีความสัมพันธ์ กับระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก และการร่วมรับประโยชน์ในแต่ละลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.4 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบครบวงจร และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบไม่ครบวงจรไม่แตกต่างกัน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

4.1 เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตร ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข การจัดการด้านการดำเนินงานได้ตรงประเด็น เพื่อให้บรรลุตามหลักการและอุดมการณ์ของสหกรณ์ในเรื่องของการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อใช้ในการพัฒนาตามพื้นที่ที่ต้องการต่อไป

4.2 เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตรในประเด็นต่างๆ ที่สนใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศชาติในที่สุด

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่ดำเนินการครอบคลุมระดับอำเภอในจังหวัดตรัง โดยแบ่งสหกรณ์การเกษตรตามลักษณะการดำเนินงานออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานแบบครบวงจร โดยเลือกสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว จำกัด เป็นตัวแทนในการศึกษา และสหกรณ์การเกษตรที่มี

การดำเนินงานแบบไม่ครบวงจรโดยเลือกสหกรณ์การเกษตรเมืองตรัง จำกัด เป็นตัวแทนในการศึกษา

6. นิยามศัพท์

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์เพื่อความเข้าใจความหมายของตัวแปรบางตัว ดังนี้

6.1 การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีโอกาสเสนอแนะ มีโอกาสรับรู้หรือมีโอกาสลงมือปฏิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ในการวางแผนการดำเนินงาน การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การรับผิดชอบ และการรับผลประโยชน์ เกี่ยวกับ การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

6.2 การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรสามารถรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งตามวิธีการสหกรณ์ เพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์เกษตร แปรรูปสินค้า และขายผลผลิต โดยมีการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะทำให้สหกรณ์นั้นสามารถดำเนินธุรกิจแบบครบวงจรได้

6.3 ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองตรัง ที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

6.4 สมาชิกสหกรณ์ หมายถึง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองตรัง ที่สมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์โดยได้ชำระค่าหุ้นเรียบร้อยแล้ว อาจจะทำธุรกิจหรือไม่ได้ทำธุรกิจกับสหกรณ์ก็ได้

6.5 สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับการเกษตรอันได้แก่ ธุรกิจธัญกิจ (สินเชื่อและรับฝากเงิน) ธุรกิจรวมกันซื้อ ธุรกิจรวมกันขาย ธุรกิจบริการด้านการเกษตรและกิจกรรมฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพการเกษตร โดยมีพื้นที่ดำเนินการครอบคลุมระดับอำเภอ

6.6 การดำเนินธุรกิจแบบครบวงจร หมายถึง การที่สหกรณ์การเกษตรสามารถดำเนินการตั้งแต่การจัดหาสินเชื่อเพื่อการผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิต การรวบรวมผลผลิต การตลาด การส่งเสริมการผลิต และการบริการต่างๆ ให้กับสมาชิก โดยสมาชิกสามารถทำธุรกิจกับสหกรณ์ได้ตลอดกระบวนการผลิต ซึ่งสหกรณ์จะต้องดำเนินธุรกิจดังนี้ (1) ธุรกิจธัญกิจ (สินเชื่อและรับฝากเงิน) (2) ธุรกิจรวมกันซื้อ (3) ธุรกิจรวมกันขาย (4) ธุรกิจบริการ และ (5) กิจกรรมฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพ ครบทุกธุรกิจและกิจกรรม

6.7 การดำเนินธุรกิจแบบไม่ครบวงจร หมายถึง การที่สหกรณ์การเกษตรไม่สามารถดำเนินการให้บริการแก่สมาชิกได้ตลอดกระบวนการผลิต โดยอาจจะไม่ได้ดำเนินธุรกิจ หรือกิจกรรมใดใน 5 ข้อ คือ (1) ธุรกิจธนกิจ (สินเชื่อและรับฝากเงิน) (2) ธุรกิจรวมกันซื้อ (3) ธุรกิจรวมกันขาย (4) ธุรกิจบริการ และ (5) กิจกรรมฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพ เหมือนกับสหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจแบบครบวงจร